

De weg naar 80% werkzaamheid: een tussenstand en vooruitblik aan het einde van de beleidscyclus 2019-2024

Gert Theunissen, Sarah Vansteenkiste - Steunpunt Werk, KU Leuven

ABSTRACT

In dit artikel maken we een voorlopig bilan op van de werkzaamheidsevolutie in het Vlaams, Brussels en Waals Gewest en in België tijdens de bijna voltooide beleidscyclus 2019-2024. Om de haalbaarheid van de Vlaamse en Belgische beleidsdoelstelling van een werkzaamheidsgraad van 80% te beoordelen, trekken we de geobserveerde jaarlijkse groeivoeten van de werkzaamheidsgraad in deze legislatuur door richting 2030. Op basis van deze lineaire projecties besluiten we dat de 80%-doelstelling binnen bereik blijft voor Vlaanderen, maar eerder onrealistisch lijkt voor België. Vervolgens becijferen we welke groeipaden nodig zijn voor de gewesten om de Belgische target van 80% toch te behalen in 2030. Het eerste pad gaat uit van gelijke werkzaamheidsgraden in 2030, het tweede legt de drie gewesten een identiek te leveren inspanning op en het derde vormt een middenweg tussen de eerste twee pistes. In het besluit wordt de relevantie van een hoge werkzaamheidsgraad onderstreept en gewezen op de noodzaak van extra beleid om de werkzaamheidsdoelstellingen waar te maken. De hoge prioriteit die het opkrikken van de werkzaamheidsgraad geniet is in vele opzichten verantwoord en terecht, maar we waarschuwen ook voor een overdreven focus op louter kwantitatieve indicatoren op het vlak van arbeidsdeelname.

We schrijven mei 2024, een maand voor de regionale en federale verkiezingen van 9 juni. De lopende beleidscycli naderen daarmee stilaan hun einde. De Vlaamse Regering en de federale regering formuleerden in hun regeerakkoorden het streefdoel van een werkzaamheidsgraad van 80 procent. De werkzaamheidsgraad drukt het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd uit, die in de bepaling van werkzaamheidsdoelstellingen traditioneel afgebakend wordt van 20 tot en met 64 jaar. Het Vlaamse en Belgische beleidsobjectief is dus om vier op vijf van de 20- tot 64-jarigen aan het werk te hebben.

De Vlaamse Regering liet het jaar waarin de 80%-doelstelling bereikt moet worden open, maar formuleerde in 2019 wel een bijkomend streefdoel dat als tussenstap gezien kan worden, met name om tegen 2024 - het slotjaar van de legislatuur - 120 000 Vlamingen extra aan de slag te hebben. De betreffende passage uit het Vlaamse regeerakkoord leest als volgt: "De Vlaamse regering zal alles op alles zetten om de werkzaamheidsgraad op te trekken naar 80%. Zo zullen we aansluiten bij de top van Europa. We willen de volgende jaren 120.000 Vlamingen extra aan een job helpen." (Vlaamse Regering, 2019). In de Beleidsnota Werk volgden enkele preciseringen en extra streefcijfers: "We willen tegen het einde van de legislatuur 120.000 extra mensen aan het werk te krijgen, zodat er in 2024 voor het eerst 3 miljoen Vlamingen aan het werk zullen zijn. (...) Met 120.000 extra werkenden brengen we de Vlaamse werkzaamheidsgraad in 2024 op 78,6%, waarmee we de kloof met de toptanden fors verkleinen en we een belangrijke stap richting 80% zetten." (Vlaamse Regering, 2019b).

De federale regering hanteerde expliciet 2030 als horizon voor de 80%-doelstelling: “Jobs creëren is een prioriteit voor deze regering. Hoe hoger de werkzaamheidsgraad, hoe sterker onze sociale zekerheid. Een kwaliteitsvolle job is de beste sociale bescherming en een belangrijke bron van emancipatie. De regering zal werken belonen, de meest kwetsbare groepen op weg naar werk begeleiden en streeft tegen 2030 een werkzaamheidsgraad van tenminste 80% na.” (Federale regering, 2020).

In dit artikel bekijken we de evolutie van de werkzaamheidsgraad sinds de verkiezingen van 2019 en schatten we via een lineaire projectie de haalbaarheid in van een werkzaamheidsgraad van 80% in het Vlaams Gewest en in België tegen 2030. Omdat de Belgische doelstelling in de projectie ver buiten schot blijft, tekenen we ook drie groeipaden met gewestelijke werkzaamheidsdoelen uit om de target van 80% werkende Belgen in 2030 te realiseren. Op basis van deze terug- en vooruitblik formuleren we een aantal algemene conclusies, aanbevelingen voor het beleid en reflecties bij de waarde én de beperkingen van een sterke focus op het verhogen van de werkzaamheidsgraad.

Hoe realistisch is 80% werkzaamheid in 2030?

Om in te schatten hoe haalbaar werkzaamheidsgraden van 80% in Vlaanderen en België tegen 2030 zijn, baseren we ons voor dit artikel op een lineaire projectie, waarbij we de evolutie van de werkzaamheidsgraad in de voorbije beleidsperiode doortrekken in de toekomst. We bespreken eerst de historische evoluties, vervolgens de projecties en tot slot tekenen we drie groeipaden uit om de Belgische werkzaamheidsgraad in 2030 op te krikken tot 80%.

TABEL 1 vat de resultaten van deze rekenoefeningen samen. De historische cijfers (werkzaamheidsgraden, aantallen werkenden en bevolking) in de tabel zijn afkomstig uit de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK), dit is het Belgische luik van de Europese Labour Force Survey (LFS) en de bron die we standaard gebruiken voor de monitoring van werkzaamheidsgraden.¹ De geraamde bevolkingsaantallen in 2030 zijn afkomstig uit de ‘Demografische vooruitzichten 2023-2070’ die het Federaal Planbureau en Statbel op 13 februari 2024 publiceerden.²

Evolutie van de werkzaamheid in de beleidsperiode 2019-2024

We beginnen de analyse met een uitgebreide terugblik: welke evolutie maakte de werkzaamheid in de drie gewesten en in België door sinds de start van de legislatuur? Voor we deze vraag kunnen beantwoorden, moeten we beslissen waar we de start van de legislatuur situeren. De bepaling van dit beginpunt is enigszins arbitrair. Als uitgangspunt voor deze oefening nemen wij het trendcijfer van de werkzaamheidsgraad voor het derde kwartaal van 2019, dit is het gemiddelde van de werkzaamheidsgraden in 2018-K4, 2019-K1, 2019-K2 en 2019-K3.

Waarom dit startpunt? De gewestelijke en federale verkiezingen vonden plaats op 26 mei 2019, dus in de loop van het tweede kwartaal van 2019. Op Vlaams niveau werd er een regeerakkoord afgesloten op 30 september 2019, waarna op 2 oktober 2019 de eedaflegging in het Vlaams Parlement volgde.

¹ Bij de interpretatie van de resultaten moet rekening gehouden worden met de mate van continuïteit en betrouwbaarheid van de EAK-tijdreeksen. Qua continuïteit is voor dit artikel vooral de tijdreeksbreuk in EAK tussen 2020 en 2021 van belang (zie <https://statbel.fgov.be/nl/wijzigingen-de-enquete-naar-de-arbeidskrachten-eak-2021>). Daarnaast is het belangrijk te benadrukken dat de EAK-cijfers geen (exacte) populatiegegevens zijn, maar schattingen op basis van een steekproefenquête, die bijgevolg met een zekere graad van onzekerheid gepaard gaan. Zie <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid#news> (bijlage 3) voor de betrouwbaarheidsintervallen rondom de gewestelijke werkzaamheidsgraden.

² In dit artikel hanteren we jaarcijfers voor de bevolking. De demografische vooruitzichten omvatten cijfers die de geraamde situatie op 1 januari van een bepaald jaar weergeven. We rekenen deze aantallen om naar jaarcijfers, door het gemiddelde te nemen van het bevolkingsaantal voor jaar J en het bevolkingsaantal voor jaar J+1. Zo zorgen we voor consistentie met de arbeidsmarktgegevens: de EAK-cijfers die we gebruiken zijn ook trendcijfers over twaalf maanden (berekend als gemiddelden over vier kwartalen).

TABEL 1 \ Werkzaamheidsgraden, aantallen werkenden en bevolking (België en de gewesten, 20-64 jaar): evolutie 2019-2023, projectie voor 2030 en gewestelijke doelen voor realisatie van een werkzaamheidsgraad van 80% in België in 2030

	Historische evolutie o.b.v. EAK		Trend 2030 Continuering hist. evolutie		80% in 2030 Piste A gelijkheid		80% in 2030 Piste B gelijke inspanning		80% in 2030 Piste C middenweg		Afstand tot 80% werkzaamheid	
	2019*	2023	2019*	2023	2030	2030	2030	2030	2030	2030	2019*	2023
	%	%	PPT/ JAAR	PPT/ JAAR	%	%	%	%	%	PPT/ JAAR	PPT	PPT
WERKZAAMHEIDSGRAAD												
Vlaams Gewest	75,2%	76,8%	+0,38	+0,38	79,4%	80,0%	+0,45	84,7%	82,0%	+0,74	-4,8	-3,2
Brussels Gewest	61,9%	66,5%	+1,10	+1,10	74,3%	80,0%	+1,92	74,5%	78,0%	+1,64	-18,1	-13,5
Waalss Gewest	65,0%	65,5%	+0,11	+0,11	66,2%	80,0%	+2,08	73,4%	77,0%	+1,65	-15,0	-14,5
België	70,5%	72,1%	+0,37	+0,38	74,7%	80,0%	+1,13	80,0%	80,0%	+1,13	-9,5	-7,9
EU-27	72,7%	75,3%	+0,65	+0,68	80,1%							-5,3
			x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR		
WERKENDE	N	N			N	N	N	N	N	N	N	N
Vlaams Gewest	2.875.400	2.976.100	+23,7	+15,7	3.086.300	3.107.700	+18,8	3.291.400	3.185.400	+29,9	-182.700	-123.300
Brussels Gewest	460.300	517.600	+13,5	+10,3	590.000	635.600	+16,9	591.500	620.100	+14,6	-135.000	-104.700
Waalss Gewest	1.369.600	1.385.000	+3,6	+1,3	1.394.100	1.684.200	+42,8	1.544.700	1.622.000	+33,9	-316.000	-307.600
België	4.705.400	4.878.700	+40,8	+27,4	5.070.300	5.427.500	+78,4	5.427.500	5.427.500	+78,4	-633.700	-535.500
			x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR	x1000/ JAAR		
BEVOLKING	N	N			N	N	N	N	N	N	N	N
Vlaams Gewest	3.822.600	3.874.200	+12,1	+1,5	3.884.700	3.884.700	+1,5	3.884.700	3.884.700	+1,5		
Brussels Gewest	744.100	777.800	+7,9	+2,4	794.500	794.500	+2,4	794.500	794.500	+2,4		
Waalss Gewest	2.107.100	2.115.700	+2,0	-1,5	2.105.300	2.105.300	-1,5	2.105.300	2.105.300	-1,5		
België	6.673.800	6.767.700	+22,1	+2,4	6.784.400	6.784.400	+2,4	6.784.400	6.784.400	+2,4		
			PPT	PPT	PPT	PPT	PPT	PPT	PPT	PPT		
WERKZAAMHEIDSKLOOF												
Brussels vs Vlaams Gewest	-13,4	-10,3		-5,2	0,0	0,0		-10,3	-4,0			
Waalss vs Vlaams Gewest	-10,2	-11,4		-13,2	0,0	0,0		-11,4	-5,0			
Brussels vs Waalss Gewest	-3,1	+1,1		+8,0	0,0	0,0		+1,1	+1,0			
België vs EU-27	-2,2	-3,2		-5,4								

Noot: * Cijfers voor 2019 zijn trendcijfers voor het derde kwartaal, behalve voor EU-27 (jaarcijfer).

Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK; FPB & Statbel, 2024

De huidige Vlaamse Regering (Jambon I) startte haar werkzaamheden dus op in het begin van het vierde kwartaal van 2019. Deze timing maakt het trendniveau van de werkzaamheidsgraad voor het derde kwartaal van 2019 - wat een goede maatstaf is voor de gang van zaken op de Vlaamse arbeidsmarkt tot en met 30 september 2019 - een geschikte *baseline* voor een evaluatie van de verdere werkzaamheids-evolutie.

We hanteren de werkzaamheidsgraden voor 2019-K3 ook als startpunt voor de beleidsperiodes in de andere gewesten en voor België, hoewel deze regeringen niet op hetzelfde moment werden gevormd. De Brusselse (18/07/2019) en Waalse (09/09/2019) regeerakkoorden kwamen tot stand voor het Vlaamse (30/09/2019), het federale akkoord volgde pas een jaar later (30/09/2020). Om een consistente vergelijkingsbasis te hebben - met de arbeidsmarkt zoals ze precorona was - nemen we het derde kwartaal van 2019 als vertrekpunt voor de vier beleidsniveaus.

We bekijken de evolutie van de werkzaamheidsgraden tot en met het vierde kwartaal van 2023, omdat dit de recentste EAK-cijfers zijn waarover we op dit moment beschikken. De slotbalans van de werkzaamheids-evolutie gedurende de volledige Vlaamse legislatuur 2019-2024 kunnen we pas opmaken zodra de EAK-cijfers voor de eerste twee, drie of alle vier de kwartalen van 2024 beschikbaar zijn, afhankelijk van de duur van de vorming van de volgende Vlaamse Regering. De cijfers in **TABEL 1** moeten dus gelezen worden als een 'tussenstand' of voorlopig bilan.

Vlaams Gewest

De Vlaamse werkzaamheidsgraad vertoonde de voorbije vier decennia een redelijk gelijkmatige stijging, van 60% midden jaren 1980, over 70% twintig jaar later, tot bijna 77% in 2023. Vier economische crisissen zorgden telkens voor een terugval, maar na een herstelperiode stoomde de werkzaamheid iedere keer weer door naar nieuwe recordniveaus (Vansteenkiste, 2023).

In het derde kwartaal van 2019, vlak voor de start van de regering Jambon, bedroeg de Vlaamse werkzaamheidsgraad 75,2%. In 2023 klokten we af op 76,8%. De werkzaamheidsgraad steeg in onze referentieperiode van 17 kwartalen bijgevolg met +1,6 procentpunt (ppt), of +0,38 ppt per jaar. Dit is iets lager dan de jaarlijkse groeivoet tussen 2011 en 2019 (+0,46 ppt). Tijdens de drie voorgaande, volledige (vijfjarige) Vlaamse beleidsperiodes tekenden we jaargroeivoeten op van +0,70 ppt (2014-2019, regering Bourgeois / Homans), +0,09 ppt (2009-2014, regering Peeters II) en +0,36 ppt (2004-2009, regering Leterme / Peeters I).

De vergelijking van het start- met het (voorlopig) eindniveau mag natuurlijk niet verhullen dat we deze legislatuur met een wereldwijde pandemie te kampen kregen. In het eerste kwartaal van 2020³ bereikte de werkzaamheidsgraad met 75,8% nog haar hoogste niveau tot dan toe.⁴ Daarna zorgde de coronacrisis voor een trendbreuk, met een daling die een jaar aanhield, van het tweede kwartaal van 2020 (75,3%) tot en met het eerste kwartaal van 2021 (74,4%). Hierna was er sprake van een snel en redelijk stevig herstel: de coronadaling was in het eerste kwartaal van 2022 (75,9%) al helemaal verteerd. In het tweede kwartaal van 2023 bereikte de Vlaamse werkzaamheidsgraad 77,0%, haar hoogste niveau ooit en 1,2 procentpunt boven het precoronarecord.

³ Alle werkzaamheidsgraden in dit artikel zijn trendcijfers, die het gemiddelde niveau van de voorbije vier kwartalen weerspiegelen.

⁴ Voor trendcijfers per kwartaal kan u onder andere terecht bij het dashboard Trendindicatoren Vlaamse arbeidsmarkt van het Steunpunt Werk (<https://www.steunpuntwerk.be/cijfers/trendindicatoren-vlaamse-arbeidsmarkt-werkzaam-werkloos>) en bij de Werkzaamheidsmonitor van het Departement Werk & Sociale Economie (<https://opendata.wse.vlaanderen.be/pages/werkzaamheidsmonitor3>).

We kunnen de werkzaamheidsevolutie in deze Vlaamse legislatuur samenvatten als een verhaal met vier hoofdstukken: een korte stijging precorona, een coronadip van ongeveer een jaar lang en anderhalve procentpunt diep, een vlot herstel postcorona en tot slot een doorgroei naar nieuwe recordhoogtes, met weliswaar een afvlakking in de tweede jaarhelft van 2023.

Met een werkzaamheidsgraad van 76,8% was Vlaanderen eind 2023 nog 3,2 ppt verwijderd van de beoogde 80%. In het derde kwartaal van 2019 bedroeg het verschil nog 4,8 ppt. Een derde van de initiële kloof werd in de loop van de legislatuur met andere woorden gedicht.

We kunnen de kloof tot de doelstelling ook in koppen uitdrukken. In 2023 waren er 2,976 miljoen Vlamingen aan de slag, 123 300 werkenden te weinig om vorig jaar al een werkzaamheidsgraad van 80% bereikt te hebben. Om in 2030 80% werkenden te bereiken uit de voor dat jaar geraamde bevolking van 3,885 miljoen Vlamingen op arbeidsleeftijd, moeten er in het vervolg van dit decennium nog 131 600 Vlamingen extra aan het werk gaan, bovenop het jaarcijfer van de werkenden voor 2023.

Focus. 120 000 extra werkenden tegen het einde van de Vlaamse legislatuur? Goed op weg, maar bevolkingsevolutie hielp een handje

Hoe staat het met die andere *headline target* uit het Vlaamse regeerakkoord, namelijk 120 000 extra Vlamingen aan het werk krijgen? **TABEL 1** leert dat we tussen 2019-K3 en 2023-K4 100 700 werkende Vlamingen extra mochten optekenen, een stijging van +23 700 werkende personen op jaarbasis (of +0,8% per jaar, uitgedrukt ten opzichte van de werkende bevolking in 2019-K3). Mits een goede prestatie in de eerste helft van 2024 lijkt de 120 000 extra werkenden-doelstelling dus haalbaar.

Een belangrijke kanttekening is dat de Vlaamse bevolking deze legislatuur anders evolueerde dan het Federaal Planbureau dit raamde in 2019, het jaar waarin de doelstelling van 120 000 extra werkenden in het Vlaamse regeerakkoord werd ingeschreven. De bevolking groeide sneller aan dan verwacht, wat de realisatie van de doelstelling makkelijker maakte dan ze oorspronkelijk leek: hoe meer personen op arbeidsleeftijd, hoe groter immers de pool van potentieel werkenden.

In Theunissen en Vansteenkiste (2019) simuleerden we wat 120 000 extra werkenden in 2024 (het eindjaar van de Vlaamse legislatuur) ten opzichte van het aantal werkenden in 2018 (als baseline) zou betekenen voor de werkzaamheidsgraad. Deze oefening resulteerde in een Vlaamse werkzaamheidsgraad van 77,9% in 2024, ruim een procentpunt boven het niveau van 2023. Voor deze oefening gingen we echter uit van een Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd van 3,810 miljoen in 2024, nagenoeg een stabilisatie ten opzichte van 2018 (3,817 miljoen).

De verwachte stabilisatie is in realiteit een toename geworden: in 2023 waren er 3,874 miljoen Vlamingen tussen 20 en 64 jaar (EAK-cijfers). En voor 2024 verwacht het Federaal Planbureau in haar nieuwe vooruitzichten (editie februari 2024) 3,889 miljoen Vlamingen op arbeidsleeftijd, 79 000 personen meer dan in de vooruitzichten van januari 2019.

Doordat de bevolking op arbeidsleeftijd sterker steeg dan geraamd, was de opgave om 120 000 Vlamingen bijkomend aan het werk te zetten tijdens deze legislatuur achteraf bekeken minder uitdagend dan initieel bedoeld door het beleid. In de beleidsnota van WSE (Vlaams Regering, 2019b) werd het doel geformuleerd om in 2024 drie miljoen werkenden te hebben (een afronding van het aantal werkenden in 2019 vermeerderd met 120 000) en werden deze drie miljoen werkenden gelijkgesteld aan een werkzaamheidsgraad van 78,6%. Als de nieuwe bevolkingsprognose voor Vlaanderen voor 2024 dit jaar bewaarheid wordt, zullen drie miljoen werkenden echter overeenstemmen met een werkzaamheidsgraad van 'slechts' 77,1%.

Brussels Gewest

In het Brussels Gewest zit de werkzaamheidsgraad deze beleidsperiode duidelijk in de lift. Na een kleine dip het eerste coronajaar 2020 was er sprake van een opmerkelijke groei: de werkzaamheid steeg van 62,2% in 2021 naar 65,2% in 2022 en 66,5% in 2023. Over onze historische referentieperiode was er een groei van +4,7 ppt, of +1,10 ppt op jaarbasis, fors hoger dus dan de Vlaamse groeivoet (+0,38 ppt).

Focus. Verklaringen voor de sterke werkzaamheidsgraad in het Brussels Gewest

Hoe kunnen we de forse werkzaamheidsgraad in Brussel in de periode 2019-2023 duiden? Enig voorbehoud is aangewezen, aangezien de gegevens voor het Brussels Gewest mogelijk minder betrouwbaar en volatieler zijn omwille van kleinere aantallen in de EAK-bevraging. Het feit dat de werkzaamheidsgraad in Brussel in elk van de beschouwde intervallen (2019-2020, 2020-2021, 2021-2022 en 2022-2023) gunstiger was dan in Vlaanderen, versterkt wel het vermoeden dat Brussel qua werkzaamheidsgraad substantieel beter presteerde.

Duiken we dieper in de data, dan vallen vooral de differentiële evoluties op het vlak van onderwijsniveau op. Er speelt zowel een samenstellingseffect als een verschil in evoluties in deelgraden. Het onderwijsniveau van de Brusselse bevolking nam sterker toe dan in Vlaanderen: het aandeel kortgeschoolden daalde sterker en het aandeel hogeschoolden steeg sterker (wellicht te interpreteren als een inhaalbeweging tegenover Vlaanderen). Daarnaast evolueerden de werkzaamheidsgraden van de kort-, midden- en hogeschoolden ook gunstiger in het Brussels Gewest dan in het Vlaams Gewest. Gecombineerd bieden beide trends een plausibele verklaring voor - of alleszins nuttige extra duiding bij - de sterkere Brusselse werkzaamheidsgraad.

Ook opgesplitst naar leeftijd evolueerden de deelwerkzaamheidsgraden gunstiger in het Brussels Gewest dan in het Vlaams Gewest: de werkzaamheid steeg in Brussel sterker bij zowel jongeren, personen van middelbare leeftijd als 55-plussers. Wijzigingen in de leeftijdsverdeling van de bevolking op arbeidsleeftijd bieden geen verklaring voor de grotere toename van de Brusselse werkzaamheidsgraad in vergelijking met de Vlaamse. Het is dus bijvoorbeeld niet zo dat het aandeel van personen van middelbare leeftijd, met de hoogste werkzaamheidsgraden, in Brussel toenam en in Vlaanderen afnam.

Een opmerkelijke vaststelling is voorts dat de werkzaamheidsgraad van Brusselse mannen tussen 2019 en 2023 (+6,1 ppt) sterker toenam dan van Brusselse vrouwen (+3,7 ppt). Deze Brusselse trend wijkt af van de evolutie in de andere gewesten in deze periode (voor het Vlaams Gewest: +1,0 ppt werkzaamheid bij de mannen, +1,7 ppt bij de vrouwen) én van het dominante patroon dat we voorbij de decennia hebben vastgesteld, ook in het Brussels Gewest, met name een snellere stijging van de vrouwelijke dan van de mannelijke werkzaamheidsgraad, met een afnemende genderkloof in arbeidsdeelname tot gevolg (Penders, Debroey, & Vansteenkiste, 2023). Opgesplitst naar onderwijsniveau stellen we vast dat het verschil in groei volledig toe te schrijven is aan de middengeschoolden: de werkzaamheid van de Brusselse middengeschoolde mannen nam toe met ongeveer +5 procentpunten, terwijl er bij de vrouwen een daling was met ongeveer -5 procentpunten; het moet wel gezegd dat deze deelgraden redelijk volatiel zijn (onder meer door kleine celantallen), bijkomend onderzoek is dus aangewezen.

Ook de economische situatie kan een rol gespeeld hebben, met bijvoorbeeld een sterkere arbeidsvraag in het hoofdstedelijk gewest. Idem voor het beleid: mogelijk nam de Brusselse Regering specifieke maatregelen die de arbeidsdeelname verhoogden, of sorteerden federale maatregelen of soortgelijke maatregelen als in Vlaanderen in het Brussels Gewest een gunstiger effect.

Wat er ook de oorzaak van is, deze sterke recente Brusselse prestatie moet in het licht gezien worden van een langetermijnevolutie die veel minder positief was dan in Vlaanderen. Zo lag de Brusselse werkzaamheidsgraad in 2021 amper 3,1 ppt hoger dan in 1991, terwijl de Vlaamse werkzaamheid over deze dertig jaar met +12,3 ppt toenam.

De werkzaamheidskloof van het Brussels tegenover het Vlaams Gewest blijft aanzienlijk, met een verschil van -10,3 ppt in 2023. In het derde kwartaal van 2019 was de kloof met -13,4 ppt nog een stuk groter. Dankzij de Brusselse inhaalbeweging in de voorbije twee à drie jaar is van dit deficit nu bijna een kwart dichtgereden.

De werkende bevolking nam in Brussel in de referteperiode ook fors toe, met +13 500 personen of +2,9% per jaar. In dezelfde periode nam de Vlaamse werkende bevolking met +0,8% toe. Behalve aan de werkzaamheidstoename van +4,7 ppt is de stevige stijging van de Brusselse werkende bevolking ook toe te schrijven aan de in vergelijking met de andere gewesten forser toenemende bevolking op arbeidsleeftijd in het Brussels Gewest, met +1,0% op jaarbasis, tegenover +0,3% in Vlaanderen en +0,1% in Wallonië.

Waals Gewest

In het Waals Gewest was de evolutie in deze beleidsperiode veel minder gunstig. Van een inhaalbeweging was hier geen sprake. Integendeel, het jaarcijfer voor 2023 lag met 65,5% amper hoger dan de graad in het derde kwartaal van 2019 (65,0%). Dit vertaalt zich in een povere groeivoet van +0,11 ppt, een tiende van de groei die het Brussels Gewest over dezelfde referteperiode realiseerde.

Een gevolg van deze differentiële groeiritmes is dat de Waalse werkzaamheid in 2023 voor het eerst sinds 1993 onder de Brusselse zakte. De werkzaamheidskloof van Wallonië met Vlaanderen diepte intussen verder uit, van -10,2 ppt in 2019-K3 tot -11,4 ppt in 2023.

In het Waals regeerakkoord van 2019 werd een werkzaamheidsgraad van 68,7% tegen 2025 vooropgesteld, een behoorlijk ambitieuze stijging van vijf procentpunten tegenover 2018: "Le taux d'emploi wallon est actuellement de 63,7%, ce qui signifie que moins de deux tiers de la population en âge de travailler participe effectivement au marché de travail. Augmenter le taux de participation des Wallonnes et des Wallons au marché du travail est une priorité du Gouvernement. Dans ce cadre, le Gouvernement se fixe comme objectif que le taux d'emploi atteigne 68,7% à l'horizon 2025, s'inscrivant dans une perspective de plein emploi en 2030." (Gouvernement wallon, 2019). Deze ambitie is enkel nog haalbaar mits een stevige groeispuurt in 2024 en 2025, vergelijkbaar met de werkzaamheidswinst die het Brussels Gewest postcorona realiseerde.

De combinatie in het Waals Gewest van een nagenoeg stabiele werkzaamheidsgraad en dito bevolking op arbeidsleeftijd vertaalde zich in een werkende bevolking die over de referteperiode slechts met +3600 personen (of +0,3%) per jaar toenam.

België en de Europese Unie

De werkzaamheidsevolutie voor België is per definitie de resultante van de evoluties in de drie gewesten, waarbij het Vlaams Gewest het zwaarst doorweegt en het Brussels Gewest het minst. De Belgische werkzaamheidsgraad steeg van 70,5% in 2019-K3 naar 72,1% in 2023-K4, een gemiddelde jaarlijkse groei van +0,37 ppt (vergelijkbaar met het Vlaamse groeicijfer van +0,38 ppt).

Met een werkzaamheidsgraad van 72,1% in 2023 is België nog 7,9 ppt verwijderd van het tegen 2030 beoogde niveau van 80%. De werkende Belgische bevolking nam over de referteperiode toe van 4,705 miljoen naar 4,879 miljoen, een toename op jaarbasis van +40 800 (of +0,9%) werkende personen.

Om in 2030 80% werkende Belgen te hebben, moeten er nog ruim een half miljoen (548 900) landgenoten extra aan het werk gaan.

De Belgische werkzaamheidstoename in de referteperiode (+0,37 ppt per jaar) bleef achter op die voor de EU-27 (gemiddelde groeivoet van +0,65 ppt). De Belgische achterstand op het gemiddelde werkzaamheidsniveau in de Europese Unie nam hierdoor toe van -2,2 ppt naar -3,2 ppt. Van de acht EU-27-landen met de laagste werkzaamheidsgraden in 2019 (Polen, Frankrijk, België, Kroatië, Spanje, Roemenië, Griekenland en Italië) ging België er tussen 2019 en 2023 bovendien het minste op vooruit (Verhaeghe, 2024).

Ook de meeste andere Europese landen hebben nog werk voor de boeg. De werkzaamheidsgraad van de EU-27 lag in 2023 met 75,3% bijna 3 procentpunt lager dan de *headline target* die in 2021 werd vastgelegd in het kader van het actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten. De Europese Commissie ambieert dat tegen 2030 minstens 78% van de Europeanen tussen 20 en 64 jaar aan het werk is.

Projectie van de werkzaamheidsgraad in 2030

Na een terugblik op de historische evoluties in België en de gewesten wagen we ons in dit tweede deel aan een vooruitblik, via een lineaire projectie van de werkzaamheidsgraad richting 2030. **TABEL 1** toont de projectieresultaten, onder de hoofding 'Trend 2030'. De projectie is lineair in de zin dat we de historische groeivoet van de werkzaamheidsgraad in onze referteperiode (2019-K3 tot en met 2023-K4) toepassen op de periode 2024-2030.⁵ Concreet houdt dit in dat we de werkzaamheidsgraad van 2023 verhogen met het zevenvoud van de historische groeivoet. We gaan er dus van uit dat de gewesten het momentum (of gebrek hieraan) in hun werkzaamheidsevolutie van de voorbije zeventien kwartalen gelijkmatig aanhouden vanaf het eerste kwartaal van 2024 tot en met het vierde kwartaal van 2030.

Voor het *Vlaams Gewest* levert de lineaire doorrekening van de recente trend een werkzaamheidsgraad van 79,4% in 2030 op. Van de naar raming 3,885 miljoen Vlamingen tussen 20 en 64 jaar zouden er in 2030 dan 3,086 miljoen aan het werk zijn. Vlaanderen zou daarmee stranden op 0,6 ppt van de 80% tewerkstelling, wat overeenstemt met een manco van 21 400 werkende Vlamingen.

Gesteld dat het *Brussels Gewest* haar fors groeiritme van +1,1 ppt nog zeven jaren kan continueren, dan zou de werkzaamheidsgraad in 2030 uitkomen op 74,3%. Dit zou betekenen dat het hoofdstedelijke gewest in één decennium 13 op 100 personen op arbeidsleeftijd extra aan het werk zou gekregen hebben (tegenover een werkzaamheidsgraad van 61,3% in 2020).

Reproduceren we de lage Waalse historische groeivoet tot en met 2030, dan komt het *Waa's Gewest* in 2030 uit op een werkzaamheidsgraad van 66,2%. De kloof met het Brussels Gewest zou dan opgelopen zijn tot 8 ppt.

Voor *België* resulteert de lineaire projectie in een werkzaamheidsgraad van 74,7% in 2030⁶, 2,6 ppt boven het cijfer van 2023 (72,1%), maar nog steeds lager dan het actuele EU-27-gemiddelde (75,3% in 2023).

⁵ Het Steunpunt Werk heeft ook een geavanceerder model ontwikkeld om werkzaamheidsgraden te projecteren, rekening houdend met onder andere recente evoluties op het vlak van beroepsactiviteit en met de bevolkings- en werkloosheidsvooruitzichten van het Federaal Planbureau. Een update van deze projecties is echter pas mogelijk na de zomer, als alle bronnen van dit model zijn bijgewerkt. De projectieresultaten van najaar 2023 zijn raadpleegbaar in het dashboard Arbeidsmarktprojecties (<https://www.steunpuntwerk.be/cijfers/arbeidsmarktprojecties>). Voor een bespreking van de resultaten en methodologische achtergrond bij het model kan u terecht op de bijhorende themapagina (<https://www.steunpuntwerk.be/onderzoeksthemas/trends-en-toekomstbeeld/werkzaamheidsprojecties>)

⁶ In februari raamde het Federaal Planbureau in haar Economische vooruitzichten 2024-2029 voor België de 'werkgelegenheidsgraad' (volgens de EAK-definitie) op 74,3% in 2029, vergelijkbaar met de uitkomst van deze lineaire projectie, die voor 2029 een werkzaamheidsgraad oplevert van 74,4%.

En vooral ook nog ruim vijf procentpunten onder de doelstelling die de federale regering De Croo in 2020 formuleerde voor 2030. Uitgedrukt in werkende personen vertegenwoordigt deze kloof van -5,3 ppt werkzaamheid tot de 80%-doelstelling 357 200 Belgen die extra geactiveerd zouden moeten worden tegen 2030, bovenop de in de projectie voor deze periode reeds ingerekende groei in werkzame bevolking van 191 700 Belgen. Dit is - om het nog voorzichtig uit te drukken - een enorme uitdaging.

Gewestelijke groeipaden richting een Belgische werkzaamheidsgraad van 80% in 2030

Houden we, ondanks ons voorbehoud over de haalbaarheid, vast aan de doelstelling van 80% werkzame Belgen in 2030, dan zijn er verschillende combinaties van gewestelijke werkzaamheidsdoelen te becijferen die bij realisatie tot het behalen van de federale target zullen leiden. We schetsen in **TABEL 1** drie van dergelijke pistes of groeipaden.

Piste A: gelijkheid

'Piste A: gelijkheid' houdt in dat de drie gewesten in 2030 elk een werkzaamheidsgraad van 80% bereiken, wat logischerwijze ook de Belgische graad op het gewenste niveau brengt. In dit scenario scoren de drie gewesten dus gelijk en verdwijnen de (persistente) werkzaamheidskloven tussen de regio's helemaal. Een vergelijking van de benodigde groeivoeten in de projectieperiode (2024-2030) met de historische groeivoeten (2019-K3 - 2023-K4) leert echter al snel dat dit groeipad enkel voor Vlaanderen min of meer realistisch lijkt.

Om in 2030 op 80% te landen zou het *Vlaams Gewest* haar groeiritme inzake werkzaamheid moeten opkrikken van +0,38 naar +0,45 ppt, wat in het licht van de toename in eerdere (beleids)periodes niet uitgesloten lijkt, zeker als we in het vervolg van het decennium van pandemieën en andere crisissen bespaard blijven. Op dit groeipad heeft Vlaanderen bijkomend +15 700 werkenden per jaar nodig tegen 2030. Dat is minder dan wat tussen 2019 en 2023 gerealiseerd werd (+23 700 werkenden per jaar), maar in die periode nam de bevolking en dus het reservoir aan potentieel werkenden veel sterker toe (+12 100 per jaar) dan in de projectieperiode (+1500 per jaar).

Om richting 80% te evolueren in 2030 zou het *Brussels Gewest* haar reeds forse groeivoet in de referentieperiode bijna moeten verdubbelen (van +1,10 naar +1,92 ppt werkzaamheid per jaar) en dit hoge tempo bovendien zeven jaar moeten aanhouden, wat een te steile ambitie lijkt.

De groeivoet van het *Waa's Gewest* zou met bijna een factor 20 moeten verhogen, wat we geenszins als realistisch inschatten.

Piste B: gelijke inspanning

Met 'Piste B: gelijke inspanning' formuleren we een groeipad waarin de drie gewesten in de periode 2024-2030 een identieke inspanning leveren in termen van procentpunten werkzaamheidsgroei. De interregionale werkzaamheidskloven blijven doorheen de projectieperiode bijgevolg stabiel op het niveau van 2023. Concreet passen we in deze piste de vereiste jaarlijkse groeivoet voor België (+1,13 ppt) toe op elk van de drie gewesten.

De *Vlaamse* werkzaamheidsgraad stijgt in dit groeipad van 76,8% in 2023 naar 84,7% in 2030. Dit is een niveau van arbeidsdeelname dat geen enkel EU-27-land en zelfs geen enkele andere EU-27-regio (op NUTS 1-niveau) in 2023 wist te behalen.

Voor het *Brussels Gewest* stemt de vereiste groeivoet van +1,13 ppt overeen met de historische groeivoet (+1,10 ppt), wat in 2030 zou resulteren in een werkzaamheidsgraad van 74,5%.

Voor het *WaaIs Gewest* levert piste B een benodigd werkzaamheidsniveau op van 73,4% in 2030, een minder onmogelijk ogende opgave dan de 80% uit piste A, maar nog steeds een grote te overbruggen afstand vanaf de 65,5% die in 2023 werd behaald. Het betekent dat het *WaaIs Gewest* snel zou moeten aanknopen bij het recente Brusselse momentum en dit groeiritme vervolgens tot in 2030 zou dienen aan te houden.

Piste C: middenweg

Tot slot schetsen we in 'Piste C: middenweg' een groeipad met gewestelijke doelen die zich tussen deze van de vorige twee pistes situeren. Deze middenweg is 'billijker' dan piste B, omdat we van het gewest met de hoogste werkzaamheidsgraad (Vlaanderen) niet meer een even grote groei (en dus even grote activeringsinspanningen) verwachten als van de twee andere gewesten met een historische achterstand in arbeidsdeelname. Tegelijk is deze piste C realistischer - of althans minder onrealistisch - dan piste A, waarin we verwachten dat de historische verschillen in werkzaamheid tussen de gewesten tegen 2030 helemaal verdampen.

De middenweg die we in **TABEL 1** presenteren - met ronde percentages - houdt in dat het *Vlaams Gewest* richting 2030 doorstroomt naar een werkzaamheidsgraad van 82% (+0,74 ppt op jaarbasis), het *Brussels Gewest* naar 78% (+1,64 ppt) en het *WaaIs Gewest* naar 77% (+1,65 ppt). De werkzaamheidskloven van het Brussels en het *WaaIs Gewest* tegenover het *Vlaams Gewest* halveren in deze piste ruimschoots, respectievelijk van -10,3 ppt naar -4,0 ppt en van -11,4 ppt naar -5,0 ppt. Het Brussels Gewest bestendigt in dit scenario haar recent verworven kleine voorsprong op het *WaaIs Gewest* (van +1,1 ppt naar +1,0 ppt). Hoewel dit groeipad een middenweg is, zijn de gevraagde stijgingspercentages in dit scenario nog steeds zeer ambitieus, en voor het Brussels en *WaaIs Gewest* alvast 'historisch' en 'onuitgegeven' indien ze behaald zouden worden.

Lessen uit de projecties en groeipaden

De belangrijkste conclusie uit deze drie pistes - en uit alle andere die je zou kunnen bedenken - is voor ons dat een werkzaamheidsgraad van 80% in *België* tegen 2030 onrealistisch hoog is. In Piste A oogt enkel de Vlaamse doelstelling haalbaar. In piste B lijkt geen enkele gewestelijke target plausibel, behalve mogelijk de Brusselse, mits een enorme inspanning. In piste C zijn de drie doelstellingen weliswaar meer in evenwicht en politiek wellicht beter verdedigbaar, maar de targets lijken geen van alle erg plausibel.

Voor *Vlaanderen* is het duidelijk een ander verhaal. Op basis van de hier gepresenteerde projectie kunnen we de 80%-werkzaamheidsdoelstelling voor het *Vlaams Gewest* omschrijven als gezond ambitieus: iets boven de verwachting, maar zeker niet zo hoog dat het objectief buiten bereik is. De 80% is dan ook zeker een streefcijfer dat we in de volgende beleidsperiode zouden kunnen hernemen, als doel richting 2029 (het slotjaar van de nieuwe legislatuur) of 2030.

De lineaire Vlaamse werkzaamheidsprojectie voor 2030 eindigt wel nog 0,6 ppt onder de 80%-target. Ook op basis van onze (meer conservatieve) jaarlijkse werkzaamheidsprojecties - met in 2023 een geprojecteerde werkzaamheidsgraad voor 2030 van 77,7% volgens het IMPACT-scenario van ons Steunpunt Werk - lijkt de weg naar 80% werkzaamheid in *Vlaanderen* allerminst een *walk in the park* te worden. Effectieve beleidsimpulsen om de werkzaamheid verder te ondersteunen en te bevorderen, lijken in elk geval sterk aangewezen.

Werkzaamheid een terechte prioriteit, maar arbeidsmarkt is meer dan *a numbers game*

Zoals al geregeld eerder betoogd (bijvoorbeeld Vansteenkiste & Theunissen, 2022), is een hoge werkzaamheid - voldoende mensen aan het werk krijgen en houden - om meerdere redenen belangrijk en dus maatschappelijk en politiek het nastreven waard. Meer werkende mensen betekent, andere factoren gelijkhoudend, meer productie van goederen en diensten, en dus een hogere economische groei. Een hogere werkzaamheid heeft als gevolg dat relatief meer mensen op arbeidsleeftijd belastingen en bijdragen betalen. Een sterke arbeidsdeelname versterkt zo de financiële basis voor investeringen in bijvoorbeeld het onderwijs, de gezondheidszorg, de welzijnssector of de klimaattransitie. Voor bedrijven en organisaties is het belangrijk dat voldoende mensen beschikbaar zijn voor een job, zodat zij hun arbeidsvraag kunnen invullen en hun activiteiten kunnen voortzetten en ontwikkelen. Op het niveau van individuen en huishoudens zorgt betaald werk voor koopkracht, de opbouw van sociale rechten en van bestaanszekerheid en biedt het kansen op zelfontplooiing, sociale integratie en zingeving.

Een ander artikel in dit Over.Werk-nummer (Theunissen & Vansteenkiste, 2024), waarin we inzoomen op de demografische vooruitzichten voor Vlaanderen, onderstreept het belang en de urgentie van een blijvende inzet op een voldoende hoge werkzaamheid. Door de vergrijzing zal de demografische afhankelijkheid, de verhouding tussen de bevolking buiten arbeidsleeftijd en de bevolking op arbeidsleeftijd, de volgende decennia verder toenemen. Om de economische afhankelijkheid, de verhouding tussen de niet-werkende en de werkende bevolking, niet te hoog te laten oplopen, is het noodzakelijk dat een groter aandeel van de bevolking op arbeidsleeftijd werkzaam is. Ook de Studiecommissie voor de Vergrijzing (2023) wijst in haar jaarlijkse verslagen op het belang van een hogere werkzaamheidsgraad om de budgettaire kosten van de vergrijzing op te vangen: een groei in werkzaamheid ondersteunt de groei van het bruto binnenlands product (bbp), waardoor de financiële gevolgen van de vergrijzing, die relatief ten opzichte van het bbp worden uitgedrukt, minder zwaar uitvallen. Bovendien is een hogere werkzaamheidsgraad ook positief voor de 'sociale houdbaarheid' van de pensioenen: personen die tijdens hun beroepsloopbaan (langer) hebben gewerkt, zullen een hoger pensioen hebben dan zij die niet of minder hebben gewerkt, en zullen dus een lager armoederisico lopen (Studiecommissie voor de Vergrijzing, 2022).

De werkzaamheidsprojecties van het Steunpunt Werk - de lineaire projectie in dit artikel en onze jaarlijkse projecties op basis van een uitgebreider model - suggereren dat een werkzaamheidsgraad van 80% in Vlaanderen tegen 2030 zeker niet uitgesloten is, maar dat er toch nog een weg af te leggen is. Voor België lijkt de 80%-doelstelling dit decennium niet haalbaar. De groeipadenoefening met gewestelijke werkzaamheidsdoelstellingen bevestigde dat er geen plausibele rekenkundige piste is om de Belgische werkzaamheid naar dit niveau te tillen op middellange termijn. Wat natuurlijk geen aanleiding mag geven tot defaitisme. Laat het integendeel een oproep zijn tot meer politieke daadkracht.

In de tocht naar de tachtig moeten de diverse overheden in ons land inderdaad enkele tandjes bijsteken, met effectieve maatregelen om de werkzaamheidsgraad te verhogen (zie SERV, 2024a en SERV, 2024b voor beleidsaanbevelingen van de Vlaamse sociale partners voor de regeerperiode 2024-2029). We kunnen die inspanningen groeperen in drie 'werven', volgens de drie arbeidsmarktposities die we traditioneel onderscheiden. Een eerste uitdaging is om werkenden zo goed mogelijk te ondersteunen, zodat zij niet ongewild tijdelijk of definitief uitstromen naar een niet-werkende positie: werkloosheid, of een vorm van niet-beroepsactiviteit, zoals arbeidsongeschiktheid of vervroegde pensionering. Een tweede werf betreft het klassieke activeringsverhaal: werklozen begeleiden richting bij voorkeur duurzame tewerkstelling. De derde werf is het benutten van het arbeidspotentieel bij de niet-beroepsactieven. Gezien de zeer lage werkloosheidsgraad in Vlaanderen, wordt tegenwoordig vooral naar deze laatste groep gekeken in de zoektocht naar extra werkenden en een hogere werkzaamheidsgraad.

Het klopt dat de niet-beroepsactieve personen op arbeidsleeftijd met 20,8% in 2023 in Vlaanderen nog steeds een grote groep vormen, ook in Europees opzicht. Maar analyses van het Steunpunt Werk (bijvoorbeeld Vansteenkiste & Sourbron, 2023) tonen ook aan dat het om een heel heterogene groep gaat met sterk uiteenlopende profielen, dat een ruime meerderheid geen (uitgesproken) arbeidswens heeft en dat niet-beroepsactieven mét een arbeidswens niet zelden een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben en geregeld tegen allerlei drempels aanlopen. Vandaar onze nuancering van de werkzaamheidswinst die we redelijkerwijze kunnen verwachten van de activering van niet-beroepsactieven (zie ook Vansteenkiste, 2024). En ons pleidooi om bij deze activering zeker niet enkel in te zetten op financiële prikkels, maar doordacht en beleidsdomeinoverschrijdend werk te maken van het wegwerken van de verschillende hindernissen waarmee deze groepen geconfronteerd worden (Vansteenkiste, 2024).

Een hogere werkzaamheid nastreven is belangrijk, maar het mag geen idee-fixe of doel op zich worden. En ook geen blinde race met andere Europese lidstaten of regio's voor de beste score. De maatschappelijke baten van extra mensen aan het werk te hebben, zijn talrijk en substantieel, maar we mogen ook de kosten niet veronachtzamen. Denk aan de zware activeringsinspanningen die nodig zijn om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt aan werk te helpen. We wezen er eerder ook op dat heel wat niet-beroepsactieven nuttig onbetaald werk verrichten, denk aan vrijwilligerswerk, mantelzorg, of andere zorgtaken voor familie of naasten. De druk op de reguliere arbeidsmarkt kan oplopen indien we alle vrijwilligerswerk of zorgend niet-betaald werk eruit halen (Vansteenkiste, 2024). Een hoge werkzaamheidsgraad is zeker geen wonderoplossing voor krapte en andere actuele arbeidsmarktkwalen.

Het doel of de focus mag niet zijn dat zo veel mogelijk mensen minstens een uur per week betaalde arbeid verrichten, zodat ze aan de ILO-definitie van werk voldoen en bij de werkzame bevolking gerekend kunnen worden. De arbeidsmarkt is niet louter a numbers game. Jobs en werkzaamheid draaien behalve om kwantiteit ook om kwaliteit. Kwaliteit van het werk voor de werkende: zinvolle arbeid die ook op lange termijn werkbaar blijft, met een correcte verloning en een gezonde werk-privébalans. En kwaliteit van het werk voor de werk- of opdrachtgever: productieve arbeid die bijdraagt aan de realisatie van de organisatie-doelstellingen en die (economische) meerwaarde creëert.⁷ Het 'einddoel' is niet een werkzaamheid van 80, 82 of 85%, maar een maatschappij waarin iedereen die dit wil, ook personen uit kwetsbare groepen en met een minder evident arbeidsmarktprofiel, volwaardig aan het arbeidsleven kan participeren.

⁷ In de oproep *Sterkere productiviteitsgroei is wat er echt toe doet* (<https://www.tijd.be/opinie/algemeen/sterkere-productiviteitsgroei-is-wat-er-echt-toe-doet/10541676>) pleiten 64 Belgische economen om van productiviteitsgroei een veel grotere beleidsprioriteit te maken: "Onze welvaart wordt in essentie bepaald door hoeveel mensen aan het werk zijn en hoeveel output per persoon die mensen leveren (de productiviteit). Productiviteitsgroei gaat over meer output leveren met dezelfde input. Dat gaat niet over harder werken en zeker niet over meer werken, maar over slimmer werken, met betere machines, krachtiger computers en software, betere organisatie en minder beperkende regels."

BIBLIOGRAFIE

- Federaal Planbureau, & Statbel. (2024). *Demografische vooruitzichten 2023-2070*.
- Federale regering. (2020). *Regeerakkoord 30 september 2020. Voor een welvarend, solidair en duurzaam België*.
- Gouvernement wallon. (2019). *Déclaration de politique régionale pour la Wallonie 2019-2024*.
- Penders, I., Debroey, R., & Vansteenkiste, S. (2023). Een verborgen genderkloof: de rol van deeltijds werk in de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en mannen. *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 33(2), 20-35.
- SERV. (2024a). *Samen aan de slag: inspiratie voor een daadkrachtig arbeidsmarktbeleid. Prioriteiten arbeidsmarktbeleid regeerperiode 2024-2029*.
- SERV. (2024b). *Prioriteitennota voor de regeerperiode 2024-2029 van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen*.
- Studiecommissie voor de Vergrijzing. (2022). *Jaarlijks verslag 2023*. Hoge Raad Van Financiën.
- Studiecommissie voor de Vergrijzing. (2023). *Jaarlijks verslag 2023*. Hoge Raad Van Financiën.
- Theunissen, G., & Vansteenkiste, S. (2024). Vergrijzing doet demografische afhankelijkheid stijgen, toenemende werkzaamheid houdt economische afhankelijkheid onder controle. *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 34(1), 20-33.
- Vansteenkiste, S., & Sourbron, M. (2023). De niet-beroepsactieven in Vlaanderen ontleed. Een profielschets van huisvrouwen en arbeidsongeschikten. *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 33(1), 5-14.
- Vansteenkiste, S., & Theunissen, G. (2022). Naar 80% werkzaamheid op de Vlaamse arbeidsmarkt in 2030?! Een kloof te dichten. *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt Werk*, 32(1), 41-51.
- Vansteenkiste, S. (2023, 4 december). *Diagnose van de Vlaamse arbeidsmarkt. Een cijfermatige blik op 35 jaar Vlaams arbeidsmarktbeleid* [Congrespresentatie]. Vlaams arbeidsmarktcongres, Brussel, België. <https://www.steunpuntwerk.be/publicaties/diagnose-van-de-vlaamse-arbeidsmarkt-een-cijfermatige-blik-op-35-jaar-vlaams-arbeidsmarktbeleid>
- Vansteenkiste, S. (2024). Activering is niet louter het draaien aan één knopje. *Samenleving & Politiek*, 31(3), 20-25.
- Verhaeghe, O. (2024, 30 april). Belgische werkzaamheidsgraad hinkt steeds verder achterop. *De Tijd*. <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/algemeen/belgische-werkzaamheidsgraad-hinkt-steeds-verder-achterop/10543218.html>.
- Vlaamse Regering. (2019). *Vlaamse regering 2019-2024. Regeerakkoord*.
- Vlaamse Regering. (2019b). *Beleidsnota 2019-2024. Werk en Sociale Economie*.